

De baron duikt onder

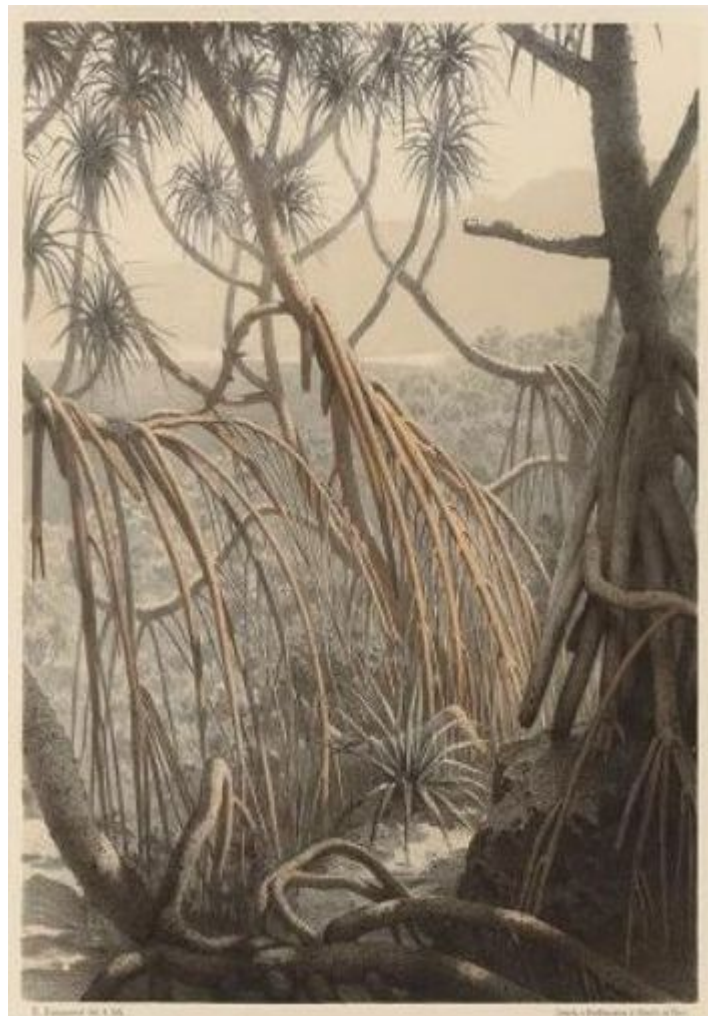
Niet zo lang geleden stond ik voor een kast in de Artis Bibliotheek, bij de afdeling reis- en landbeschrijvingen, toen mijn aandacht getrokken werd door een band in groot folio op de onderste plank, die ik kennelijk tot dusverre steeds over het hoofd gezien had. Op de rug stond alleen maar *Ceylon*, maar de volledige titel luidde *Ceylon, Skizzen seiner Bewohner, seines Thier- und Pflanzenlebens und Untersuchungen des Meeresgrundes nahe der Küste* (Ceylon, schetsen van haar bewoners, haar dieren en plantenwereld en onderzoekingen van de zeebodem in de nabijheid van de

kust); de auteur was de Oostenrijkse baron Eugen Ransonnet-Villez.

De helft van het boek, uitgegeven in 1868, bestaat uit een aantal lithografieën van groot formaat, sommige in kleur, waarvan vooral de landschappen en vegetatiebeelden indrukwekkend zijn. Als voorbeeld plaat 5, waarbij Ransonnet de volgende toelichting gaf:

Dit beeld van de kust tegenover Galle laat een zeer karakteristiek element van de kustvegetatie zien. De fantastische stammen van de schroefpalmen (Pandanus) kruipen en kronkelen als evenzovele slangen van klif naar klif, ondersteund door hun lange en talrijke steltwortels. De hoofdstam verdeelt zich in vele takken, elk eindigend in een bundel lange bladeren.

Ransonnet (1838–1926) was diplomaat, kunstenaar en bioloog, die kennelijk over ruime middelen beschikte, en zeer bepaald geen adellijke nietsnut. Na een studie rechten werd hij onbezoldigd beampte op het Oostenrijkse Ministerie van Buitenlandse Zaken. Al zijn vrije tijd besteedde hij aan biologie, met name van zeedieren, fotografie, schilderen en kleurenlithografie. Na reizen naar Griekenland, Turkije, Palestina, Boven-Egypte, India en Sri Lanka (1864–1865) nam hij in 1868 deel als onbezoldigd gezantschapsattaché deel aan de Oostenrijks-Hongaarse missie (1868–1869) naar Oost-Azië. Tijdens die reis importeerde hij de eerste piano in Japan en speelde voor de de Tennō, de Japanse keizer. Zijn eerste pogingen om het leven op de zeebodem en de in het koraal af te beelden deed hij tijdens een reis naar Tor aan de Rode Zee. Van die reis publiceerde hij een kort verslag met vijf platen: *Reise von*

Kairo nach Tor. Zu den Korallenbanken des rothen Meeres, Wenen 1863 (Reis van Kairo naar Tor. Naar de koraalriffen van de Rode Zee; Tor heet tegenwoordig Tur Sinai).

In het voorwoord van zijn reisverslag is Ransonnet bescheiden: *De door mij getekende onderzeesche taferelen zijn slechts een eerste zwakke poging op dit noch nauwelijks verkende terrein. De Claude Lorrain en Rosa Bonheur van het onderzeesche landschap zijn misschien nog niet eens geboren.* Zijn werkwijze in Tor is nog primitief, Ransonnet huurt enkele bootjes en engageert een paar duikers. Stukken koraal worden losgerukt, meegenomen en zo goed mogelijk enige tijd in leven gehouden.

Terwijl ik me bezig gehouden had met het stukslaan van stukken koraal en het bekijken van haar bewoners, brachten de vissers steeds nieuwe, nog mooiere stukken totdat de helft van de boot met gele en verbrokkelde koralen bedekt was. Vervolgens werden daaruit enkele, in het bijzonder de mooie paarsrode, voor mijn verzameling gekozen en zorgvuldig bewaard.

Op zeker ogenblik heeft de verzameldrift Ransonnet zo te pakken dat hij het ook zelf probeert, maar dat bekomt hem niet goed:

De duikers hadden nu volop te doen en ook ik kon geen weerstand bieden en stapte vanuit het schip in zee, om mijn geluk te beproeven. Maar al gauw ontdekte ik dat mijn voeten voor dit werk niet gehard waren; bij elke stap deed het pijn en wankelde moeizaam naar het diepe water. Hoe prachtig zijn de Caryophylla-soorten, de teer bebladerde Monticularia's, maar hoe verschrikkelijk snijden ze in de huid bij de geringste aanraking, en hoe branden de wonden als ze toevallig de mooie waaiervormige Millepora complanata aanraken!

Met behulp van het verzamelde materiaal componeert Ransonnet achteraf aan land zijn onderzeese landschappen. Voor zijn reis naar Sri Lanka pakt Ransonnet het grondiger aan en laat hij een duikerklok bouwen met een rond venster (een moderne kopie daarvan is te zien in het Naturhistorisches Museum in Wenen); zes kanonskogels zorgden voor voldoende gewicht. Daarmee kon hij op de zeebodem schetsen en schilderen wat hij zag. In zijn verklaring bij een van de platen schrijft hij:

In veel gevallen was de klok slechts één of twee vadem onder water en werd op zijn plaats gehouden door lange touwen bevestigd aan de naburige rotsen. Het lijkt misschien vreemd om een duikerklok te gebruiken in zulk ondiep water, maar diegenen die onder water zijn geweest en het grote verschil gezien hebben in contrast, schilderachtig effect en zelfs de vorm van alles onder water, vergeleken met waarnemingen op een andere manier, zullen een

andere mening zijn toegedaan.

Dat verklaart ook het verschil tussen het boek over Tor en het Ceylon-boek: terwijl de plaat van de zeebodem uit zijn eerste boek nog tamelijk heldere kleuren laat zien, is de kleur van

de onderwater-taferelen in zijn Ceylon-boek overwegend blauwig groen, want in Tor werden de koralen opgedoken en schetste Ransonnet in vol daglicht, de kleuren onder water mede baserend op zijn geheugen; in Sri Lanka schilderde hij, met behulp van zijn duikerklok, wat hij onder water zag. Vergeleken met de gedempte kleuren van Ransonnets litho's tonen moderne boeken (zoals de latere boeken van de bekende duikpionier en bioloog Hans Hass) zeer veel kleurrijker foto's van het leven bij de koraalriffen.

In 1868 gaf Ransonnet zijn positie als beambte bij het ministerie van Buitenlandse Zaken op. Hij liet een villa bouwen in Nußdorf aan de Attersee in Oostenrijk en wijdde zich voortaan uitsluitend aan kunst en wetenschap. De tuin van zijn villa werd beplant met bomen en planten die hij op zijn reizen verzameld had. Ook in de Attersee dook hij met zijn duikerklok. Zijn omvangrijke natuurhistorische collecties schonk hij aan het Naturhistorisches Museum in Wenen.